

4866 SAYILI KANUNLA TÜRK VATANDAŞLIK KANUNU'NUN
5. MADDESİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİĞE GÖRE TÜRK
VATANDAŞLIĞININ EVLİLİK YOLU İLE KAZANILMASI

Yard. Doç. Dr. B. Bahadır ERDEM*

I - Giriş

Türk Vatandaşlık Kanunu'nda (T.Vat.K.) 4.6.2003 tarihli ve 4866 sayılı Kanunla¹ yapılan değişiklikten önce yabancıların bir Türk vatandaşı ile evlenmek suretiyle Türk vatandaşlığını kazanması yabancı kadın ile yabancı erkek bakımından farklılık arz etmekteydi. Bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı, T.Vat.K.'nun 6. maddesindeki 'genel olarak vatandaşlığa alınma' maddesinin veya 7. maddesindeki 'istisnâî olarak vatandaşlığa alınma' maddesinin hükümlerine göre Türk vatandaşlığını kazanma hakkına sahipti ki nitekim, 6. ve 7. madde hükümlerinde 4866 sayılı Kanunla da herhangi bir değişiklik yapılmadığından bu hak, yabancılar için halen mevcut bulunmaktadır. Ancak 4866 sayılı Kanun'la 5. maddede yapılan değişiklikten önce yabancı kadın, bir Türk vatandaşı erkek ile evlenmek sureti ile Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 42. maddesindeki şekilde bildirimde bulunarak Türk vatandaşlığına geçme talebinde bulunduğu takdirde 'otomatik' olarak Türk vatandaşlığını kazanma hakkına sahipti. Eski madde 5'in düzenlemesi, vatandaşlık hakkının adeta 'otomatik bir kazanımı' olarak nitelendirilmekteydi.² İşin enteresan yanı, yabancı kadına

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Özel Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

1 R.G. 12.6.2003 - 25136.

2 ERDEM BAHADIR B., *Türk Vatandaşlık Hukukundaki Cinsiyet Farkından*

Türk vatandaşlığını başka hiçbir yetkili makamın tetkikine ve onayına gerek kalmaksızın 'otomatik' olarak kazanma hakkını tanıyan eski madde 5'teki hüküm benzeri bir hükmün ve bu hükmün tanıdığı hakkın yabancı erkek için tanınmamış olmasıydı ki bu fark, Türk vatandaşlığının kazanılması bakımından yabancı kadın ile yabancı erkek arasında yabancı kadının lehine bir cinsiyet ayrımı yaratmaktaydı. T.Vat.K.'nun 5. maddesi bir de bu yönden eleştirilmekteydi.³

Türk Vatandaşlık Kanunu'nun eski 5. maddesinin en fazla eleştirildiği husus ise bu madde ile yabancı kadına, sadece bir Türk vatandaşı erkek ile evlenmek sureti ile Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 42. maddesindeki şekil şartlarına uyarak vatandaşlık talebinde bulunması halinde, İdarenin hiçbir makamının tetkikinden ve onayından geçmeden Türk vatandaşlık hakkının 'otomatik' olarak verilmesi idi. Zira son yıllarda yabancı kadınların oldukça artan sayıda, sırf Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla yaptıkları 'muvazaalı' evlilikler yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmalarını önlemek, Türk Medenî Kanunu'nda ve Türk Vatandaşlık Kanunu'nda 'muvazaalı evlilikleri' düzenleyen bir hüküm bulunmadığından, mümkün olamamaktaydı.⁴

4.6.2003 tarih ve 4866 sayılı Kanun ile Türk Vatandaşlık Kanunu'nun yabancı kadına 'otomatik' vatandaşlık hakkı tanıyan 5. maddesi değiştirilmiş ve eski 5. maddenin eleştirdiğimiz, bir Türk vatandaşı ile evlenmek sureti ile 'otomatik' olarak Türk vatandaşlığını başka hiçbir makamın onayına ihtiyaç göstermeksizin yabancı kadına bahşeden hükmü, cinsiyet ayrımını da ortadan kaldıran bir şekilde değiştirilmiştir. Yeni 5. madde hükmü uyarınca artık sırf bir Türk vatandaşı ile evlenmek, kendiliğinden Türk vatandaşlığını bahşetmez. Her ne kadar yabancı kadınların sırf bir Türk erkeği ile evlendikleri için Türk İdaresinin hiçbir tetkik ve onayına gerek kalmaksızın Türk vatandaşlığını kazanma hakkını elde ettikleri 5. maddenin eski düzenlemesinin değiştirilmesi olumlu olsa da kanaatimiz odur ki, yeni 5. madde de, getirdiği hüküm ile eski düzenlemesi ile neden olduğu ve eleştir-

Doğan Eşitsizlik Sonucunda Türk Vatandaşı Erkeklerle Evlenen Yabancı Kadının Yarattığı Sorunlar, MHB, Y.19-20, S.1-2, 1999-2000, Prof.Dr.Aysel Çelikel'e Armağan, 298.

³ ERDEM, 293 vd.

⁴ ERDEM, 300 vd.

diğimiz hususları değiştirmekle birlikte, Türk Vatandaşlık Kanunu'nun Türk vatandaşlığının kazanılmasını sağlayan sistemi ile uyuşmayan başka bazı hükümler getirmiş bulunmaktadır. Bu çalışmanın da amacı Türk vatandaşlığının evlilik yolu ile kazanılmasını düzenleyen Türk Vatandaşlık Kanunu'nun yeni 5. maddesinin aksayan yönlerini ortaya koymaktır. T.Vat.K.'nun 5. maddesinin yeni düzenlemesine geçmeden önce Kanun'un Türk vatandaşlığının kazanılmasını sağlayan hükümleri ya da bir başka deyişle Türk vatandaşlığının kazanılma sistemi, daha sonra ise 5. maddenin değiştirilmeden önceki eski düzenlemesi üzerinde kısaca durmakta, maddenin yeni düzenlemesi hakkındaki tereddütlerimizin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından, fayda bulunmaktadır.

II - Türk Vatandaşlığının Kazanılma Sistemi

Türk vatandaşlığının kazanılması 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu'na göre, 'Kanun Yolu İle Kazanma', 'Yetkili Makam Kararı İle Kazanma' ve 'Seçme Hakkı İle Kazanma' adı ile üç ana başlıkta toplanmıştır.

'Doğum', 'Hal Değişikliği', 'Evlat Edinme', 'Doğum Yeri' ve 5. maddedeki yabancının bir Türk vatandaşı ile evlenmesini düzenleyen 'Evlilik İle Kazanma', 'Kanun Yolu İle Kazanma' başlığı altında toplanmıştır. Bu haller ile Türk vatandaşlığının kazanılmasının 'Kanun Yolu İle Kazanma' başlığı altında toplanması doktrinde, Türk vatandaşlığının diğer hallerde kazanılması sanki kanun yolu ile yani uygun, kanunî düzenlemeye uygun değilmiş gibi bir intibâ yaratması nedeniyle eleştirilmiştir. Hiç şüphesiz ki, 'Yetkili Makam Kararı İle Kazanma' ve 'Seçme Hakkı İle Kazanma' başlığı altındaki hükümlere göre Türk vatandaşlığının kazanılması da kanuna uygun birer kazanma halidir.⁵

Nesep, doğum, hal değişikliği, evlat edinme, doğum yeri ile ve evlilik ile Türk vatandaşlığının kazanılma hallerinin, 'Kanun Yolu İle Kazanma' başlığı altında toplanmasının nedeni, bu hallerden biri ile Türk vatandaşlığının kazanılmasında kişinin iradesinin gerekmemesi

⁵ NOMER ERGİN, *Vatandaşlık Hukuku*, 14. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2003, 52 vd.

si ve bu hallerdeki kişilerin Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanmalarındır. T.Vat.K.'nun 5. maddesi hükmü uyarınca bir Türk vatandaşı ile evlenen kişinin Türk vatandaşlığına geçebilmesi için talepte bulunması şart olmasına rağmen 'Kanun Yolu İle Kazanma' başlığı altında düzenlenmesinin nedeninin ise, maddenin 2. fıkrasında düzenlenen bir Türk ile evlenmekle vatansız kalacak olan kişinin talep gerekmesizin Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanması olduğu ve evlenme ile vatandaşlık kazanma müessesesinin bütünlüğünü bozma gayesi olduğu ifade edilmektedir.⁶

Türk vatandaşlığının diğer kazanılma halleri olan 6. maddede düzenlenen 'genel olarak vatandaşlığa alınma', 7. maddede düzenlenen 'istisnaî vatandaşlığa alınma' ile 8. maddede düzenlenen 'yeniden vatandaşlığa alınma' halleri, 'Yetkili Makam Kararı İle Kazanma' başlığı altında ve 12. maddede düzenlenen 'Türk vatandaşlığını kaybeden küçüklerin' vatandaşlığı kazanması ile 13. maddede düzenlenen 'evlenme ile Türk vatandaşlığını kaybeden kadının' Türk vatandaşlığını tekrar kazanma halleri ise, 'Seçme Hakkı ile Kazanma' başlığı altında toplanmıştır. Bu hallerdeki kişilerin birbirinden farkı yani iki ayrı başlık altında toplanmalarının nedeni ise, 'Yetkili Makam Kararı ile Kazanma' hallerinde vatandaşlık talebinde bulunan kişinin Türk vatandaşlığını kazanmasının tamamiyle Türk İdaresinin yani Bakanlar Kurulunun takdirinde olması, 'Seçme Hakkı ile Kazanma' başlığı altında toplanan kişilerin ise Türk vatandaşlığına geçmek için taleplerinin yeterli olması ve Türk İdaresinin, 12. ve 13. maddelerdeki kişiler vatandaşlık talebinde bulduklarında bu kişilerin talebini reddetme hakkının olmamasıdır.

Vatandaşlığın kazanılma halleri içinde çalışma konumuz ile olan bağlantısı bakımından bizi ilgilendireni 'yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanılma' halleri yani Türk vatandaşlığına alınmanın normal yolu olan 6. maddedeki 'genel yoldan' ve özellikle de 7. maddedeki 'istisnaî yoldan' Türk vatandaşlığının kazanılmasıdır. Zira yabancı kişinin bir Türk vatandaşı ile evli olması nedeniyle T.Vat.K.'nun 5. maddesi hükmü uyarınca Türk vatandaşlığını kazanamaması halinde Türk vatandaşlığını kazanma imkanını elde etmesinin yolu, T.Vat.K'nun 6. ve 7. maddelerinden geçmektedir. Şüphesiz ki, her ya-

⁶ NOMER, 53.

bancı gibi Türk vatandaşı ile evli olan yabancı kişinin de, T.Vat.K'nun 6. maddesi hükmü uyarınca vatandaşlık talebinde bulunarak Türk vatandaşlığını kazanmayı talep hakkı bulunmaktadır. Ancak bu kazanım artık, çeşitli kurumların ve makamların incelemesi sonucunda kısaca Türk idaresinin denetiminden geçtikten sonra sonucun olumlu çıkması halinde Bakanlar Kurulu'nun kabûlü ile olacaktır. Kaldı ki bütün şartların olumlu olması halinde dahi Bakanlar Kurulu, vatandaşlık talebini kabul etmeyebilir. Bu karar tamamıyla Bakanlar Kurulu'nun takdirindedir. T.Vat.K'nun 6. maddesinde sayılan şartlar bir yabancının Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için asgari şartları oluşturur.⁷ Demek ki Bakanlar Kurulu, T.Vat.K'nun 6. maddesindeki şartları taşımayan bir yabancıya vatandaşlık hakkı veremeyeceği gibi bütün şartlar yerine getirilse bile vatandaşlık başvurusunu kabul etmeyebilir ki bu son derece doğaldır. Yabancı bir kişiyi vatandaşlığına kabul edip etmemek hiç şüphesiz ki bir devletin hakimiyet hakları dahilinde bulunan en doğal hakkıdır. Nitekim Türk devleti de, her devlet gibi hiçbir surette sırf başvuru şartlarına haiz diye her hangi bir yabancıyı vatandaşlığına kabul gibi bir yükümlülük altında değildir.

Genel yoldan Türk vatandaşlığını kazanmayı düzenleyen T.Vat.K'nun 6. maddesine göre, 'Aşağıdaki şartları taşıyan yabancılar Bakanlar Kurulu kararı ile Türk vatandaşlığına alınabilirler:

Vatandaşlığa alınmasını isteyen kişi,

- a) Kendi millî kanununa, vatansız ise Türk kanununa göre reşit olmalıdır.
- b) Müracaat tarihinden geriye doğru Türkiye'de beş yıl ikâmet etmiş olmalıdır.
- c) Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etmiş olmalıdır.
- ç) İyi ahlâk sahibi olmalıdır.
- d) Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmamalıdır.
- e) Yeteri kadar Türkçe konuşabilmelidir.

⁷ NOMER, 72.

f) Türkiye’de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmalıdır.’

Türk kanun koyucusu, T.Vat.k’nun 6. maddesinde düzenlediği Türk vatandaşlığına alınma şartlarından (b) ve (c) bentlerini, 7. maddede istisnaî şartlara haiz kişiler olarak belirlediği bazı kişiler için aramamıştır. Demek ki 7. maddede düzenlenen kişilerin ‘istisnaî’ yoldan vatandaşlığa alınmaları için ‘müracaat tarihinden itibaren geriye doğru Türkiye’de beş yıl ikâmet etmiş olma’ şartı ile ‘Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etmiş olma’ şartları aranmayacaktır. İşte kanun koyucunun ‘istisnaî’ yoldan Türk vatandaşlığına alınmaya layık gördüğü kişilerden birisi de, bir Türk vatandaşı ile evli olanlardır.

T.Vat.K’nun 7. maddesine göre ‘Aşağıdaki hallerde 6. maddenin (b) ve (c) bentlerindeki şartlar aranmaksızın yabancılar, istekleri üzerine, İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına alınabilirler:

- a) Türk vatandaşlığını herhangi bir şekilde kaybetmiş olanların sonradan doğmuş reşit çocukları,
- b) Bir Türk vatandaşı ile evli olanlarla, bunların reşit çocukları,
- c) Türk soyundan olanlarla, eşleri ve reşit çocukları,
- c) Bir Türk vatandaşı ile evlenme kararıyla Türkiye’de yerleşmiş olanlar,
- ç) Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren sosyal, ekonomik alanlarda veya bilim, teknik veyahut sanat alanlarında olağanüstü hizmeti geçmiş veya hizmeti geçeceği düşünülen kimseler,
- e) Vatandaşlığa alınması Bakanlar Kurulunca zarurî görülenler.’

Görüldüğü üzere bir Türk vatandaşı ile evli olan yabancıların vatandaşlık talebinde bulunurken ‘istisnaî’ yoldan Türk vatandaşı olmayı talep edeceği açıktır. Böylece vatandaşlık talebinde bulunurken talepte bulunan yabancıyı aslında en fazla zorlama ihtimali olan müracaat tarihinden itibaren geriye doğru Türkiye’de beş yıl ikâmet etmiş olma şartından kurtulmuş olacaktır. Zira, reşit olma, iyi ahlak sahibi olma, genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulun-

mama ve de geçimini sağlayacak kadar geliri olma gibi T.Vat.K.'nun 6. maddesinde düzenlenen diğer şartları taşımayan yabancıların Türk vatandaşlığı talebinin İdarece kabûl edilmesi zaten mümkün değildir. Dolayısıyla bir Türk vatandaşı ile evli yabancıların vatandaşlık taleplerinde kanunkoyucu bu kişileri, istisnaî nitelikte kişilerden sayarak 7. maddesinde getirdiği hükümlerle, beş yıl ikâmet etme şartından muaf tutarak kolaylık sağlamıştır. Ancak, bu şartların varlığı halinde dahi Bakanlar Kurulunun yabancı kişiyi vatandaşlığa almak hususunda tam bir takdir hakkının bulunduğu şüphe yoktur. Takdir hakkını kullanmadan önce yani vatandaşlık talebinde bulunan kişinin talebi, İçişleri Bakanlığının olumlu teklifi olarak Bakanlar Kurulunun önüne gelmeden önce yabancı kişinin durumu Türk İdaresi tarafından çeşitli kurumlarca etraflı olarak incelenir.

Türk Vatandaşlık Kanunu'na göre Türk vatandaşı erkekle evli olan yabancıların talebi İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme sonunda 'istisnaî' yoldan vatandaşlığa alınma şartlarına uygun görülmesi halinde durum gerekçesi ile Bakanlar Kuruluna sunulur ve Bakanlar Kurulunun alacağı karara göre vatandaşlık talebi reddedilir veya kabul olunur. Kabul veya red aşamasına gelene kadar vatandaşlığa alınma talebi oldukça sıkı bir incelemeye tâbi tutulur.

İstisnai yoldan vatandaşlığa alınmak için başvurulacak makamlar genel olarak Türkiye içinde yabancıların bulunduğu mahallin en büyük mülkiye âmiri, yurt dışında Türk konsoloslarıdır. Gerek en büyük mülkiye âmirleri, gerekse konsoloslar dilekçelerde verilen bilgilerin belgelerini ve 15. maddedeki esaslara uygun olarak yapılacak soruşturma evrakını ve düşüncelerini eklemek suretiyle tamamlayacakları dosyayı gereği yapılmak üzere İçişleri Bakanlığına gönderirler. Bakanlık Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü Vatandaşlık Şubesi işi sonuçlandırır. (T.Vat.K.Yönet.m.14) (RG. 1.7.1964 - 11742)

T.Vat.Kan.Yönet.'nin "Soruşturma" başlıklı 15. maddesine göre ise vatandaşlık talebinde bulunacak olan yabancıların yukarıda belirtilen makamlara açık kimlik ve imzaları ile verecekleri dilekçelere:

- a) Hangi devlet uyrukluğunu taşıdıklarını,
- b) Vatansız ise ne sebepten ve hangi tarihten beri vatansız kaldıklarını ve varsa bu tarihten önceki uyruklarını,

- c) Doğum tarihlerini,
- d) Doğum yeri ve kayıtlı buldukları nüfus idarelerini (memleket, il, ilçe, kanton, komün, köy),
- e) Mesleklerini,
- f) Hangi tarihten beri Türkiye'de bulunduğunu ve Türkiye'nin neresinde ikamet ettiğini ve ne gibi işlerle meşgul olduklarını,
- g) Türkiye'ye ilk geldiği tarihten sonra yurt dışına kaç defa ve ne maksatla çıktığını ve bu gidişlerle dışarıda kaldığı sürece toplamını,
- h) Türkçe konuşma derecesi (Milli Eğitim Müdürlüklerince yoklamak ve belgelendirilmek şartıyla),
- i) Türkiye'de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini ne ile sağlayacaklarını

belirtecekler ve bu hususlara ait resmi belgeler yabancı dilde ise ayrıca noterden onaylı Türkçe'ye çevrilmiş suretleriyle birlikte genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmadığına dair Türk resmi sağlık kurullarından alacakları raporla üç adet vesikalık fotoğraflarını ilâştireceklerdir.

Vatandaşlık talebinde bulunan bütün yabancılar için geçerli olan bu evraklardan ikamet ve Türkiye'ye yerleşme niyeti ile ilgili olan belgelerin T.Vat.K.'nin 7. maddesine göre istisnai yoldan vatandaşlık talebinde bulunacak olan bir Türk vatandaşı ile evli olan yabancı kişiler tarafından verilmesine gerek olmadığı açıktır.

Bu dilekçeleri alan en büyük mülkiye âmirleri, incelenmek üzere illerde hukuk işleri müdürlüğüne, ilçelerde zabıtaya havale ederler. Hukuk işlerinde de, zabıtaya tevdi olunan dosya üzerinde dikkatli ve esash soruşturma yaparak yabancıların 11/2/1964 tarihli ve 403 sayılı Kanun'un 6,7,8 ve Yönetmeliğin 10,11,12 ve 15. maddelerindeki nitelikleri haiz olup olmadıklarını araştırırlar. Bu yabancılar Türkiye'nin başka yerlerinde de oturmuşlar ise oralardan da sorularak özel ve genel durumları ve bilhassa vatandaşlığa alınmalarında sakınca olup olmadığı, varsa neler olduğu ve verdikleri belgelerin doğruluğu hakkında hazırlayacakları raporla birlikte bu Yönetmeliğe bağlı ör-

nekteki aile listesini doldurarak, en büyük mülkiye âmirine sunarlar. Valiler de tamamlanan dosyayı düşünceleri ile birlikte İçişleri Bakanlığına gönderirler. (T.Vat.K.Yöney. m.16)

İçişleri Bakanlığına gelen, vatandaşlığa alınma isteklerine ait dosyalar üzerinde, Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü Vatandaşlık Şubesinde teknik incelemeler yapılır ve eksikler tamamlandıktan sonra Hükümetçe ve İçişleri Bakanlığınca vatandaşlığa alınma bakımından, verilmiş prensip kararları ışığı altında her türlü soruşturmayı yapmak ve yabancının Türk vatandaşlığına alınmasında sakınca bulunup bulunmadığını tespit etmek ve düşüncesini belirtmek üzere dosya Emniyet Genel Müdürlüğüne verilir. Gelecek karşılık üzerine İçişleri Bakanlığı ilgili yabancının Türk vatandaşlığına alınması veya isteğinin reddi teklifini Bakanlar Kurulu kararına bağlamak üzere usulü dairesinde Başbakanlığa sunar. Bakanlar Kurulundan alınacak karar ilgiliye ve müracaat makamlarına tebliğ olunur. Vatandaşlığa alınanların nüfus kütüklerinde açılacak yeni hanelere kayıtları yapıp nüfus hüviyet cüzdanları kendilerine verilir ve pasaportları alınır. (T.Vat.K.Yönet. m.17)

Görüldüğü üzere ancak bütün bu sıkı incelemelerin sonucunun olumlu olması halinde vatandaşlık talebinin kabûlü mümkün olabilir ki her şartın olumlu olması halinde dahi vatandaşlık talebinin Bakanlar Kurulunca kabûl edileceğinin garantisi yoktur.

III -Türk Vatandaşıyla Evlenme İle Türk Vatandaşlığının Kazanılması

A - Eski 5. Madde Hükmü Uyarınca Yabancı Kadının Evlilik Yolu İle Türk Vatandaşlığını Kazanması

Türk Vatandaşlık Kanunu'nun eski 5. maddesine göre, 'Bir Türk'le evlenen yabancı kadın Türk vatandaşlığına geçmek istediğini 42. maddede gösterilen şekilde bildirdiği veya vatansız bulunduğu veyahut evlenmekle eski vatandaşlığını kaybettiği takdirde Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır.

Evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde akitte hüsnüniyetli olan kadın, Türk vatandaşlığını muhafaza eder.

Butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar, ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza ederler.'

T.Vat.K.'nun 42. maddesinde gösterilen şekil ile kast edilen Türk vatandaşı erkekle evlenen yabancı kadının, Türk vatandaşlığına geçme talebini evlenme, evlendirmeye yetkili Türk makamları önünde yapıldığı takdirde, evlendirme sırasında o makama, evlenme evlendirmeye yetkili yabancı makamlar önünde yapıldığı takdirde ise evlenmeyi tescilile görevli Türkmakamlarına, evlenme akdinden başlayarak bir aylık süre içinde, yazılı olarak yapmasıdır. (T.Vat.K.m.42) Bu hükme göre vatandaşlık beyanı, evlenme Türkiye içinde yapılıyorsa evlendirmeyi yapan nikah memuruna, Türkiye dışında Türk konsoloslukunda yapılıyor ise o ülkedeki nikah aktini kıyan evlendirmeye yetkili Türk konsoloslarına yapılır. Eğer evlilik akti yabancı ülkede o ülkenin evlendirmeye yetkili makamlarınca yapılmakta ise bir ay içinde, o ülkedeki evlendirmeyi tescille görevli, yetkili Türk konsolosluğuna yapılır (Evlendirme Yön. m. 11/1,2). 403 sayılı T.Vat.K.'nun uygulanmasına ilişkin Yönetmeliğe göre de, Kanun'a uygun olarak yapılan bu beyanı alan makam, evlenmenin tesciline ait işlemlerle evrak ile birlikte bunu ilgili nüfus memurluğuna gönderir. Nüfus memurluğu da başka bir emir beklemeden nüfus siciline kaydederek Türk vatandaşı olan kadına nüfus hüviyet cüzdanı verir ve İçişleri Bakanlığına bildirir. (T.Vat.K.Hak.Yön.m.55)

Görüldüğü üzere yabancı kadın Türk vatandaşı erkek ile evlenmekle, vatandaşlığa geçme beyanında da bulunduğu takdirde artık başka hiçbir tetkik ve onaya ihtiyaç kalmaksızın Türk vatandaşlığına otomatik olarak geçmekteydi.

Eski 5. madde aynı zamanda yabancı kadına, vatandaşlık talebinde bulunmasa dahi eğer Türk vatandaşı erkekle evlenirken vatansız durumda ise ya da yaptığı bu evlilikle sahip olduğu devletin vatandaşlığını kaybederek vatansız duruma düşecek ise otomatik olarak Türk vatandaşlığını vermekteydi.

Gerek evlilikle vatansız kalan kadını korumaya yönelik böyle bir hak gerek yabancı kadının talebi üzerine kendisine verilen vatandaşlık hakkı, Türk kadınla evlenen yabancı erkeğe kanun koyucu tarafından T.Vat.K.'da tanınmamaktaydı.

Eski madde 5'deki hüküm gereğince yabancı kadının Türk vatandaşı erkekle evlendiğinde Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için aynı zamanda yapılan bu evliliğin hukuken geçerli olması gerekmektedir. Yabancı kadına Türk vatandaşlığını kazandıran evlenmenin butlanına karar verilmesi durumunda kadının Türk vatandaşlığını muhafaza edebilmesi ise ancak onun bu evliliği yaparken kanunun tabiriyle *hüsnüniyetli* olmasına bağlıdır. Demek ki bu evlilik yapılırken butlan sebepleri bakımından hüsnüniyetli olmayan kadın kendisine Türk vatandaşlığını kazandıran evlenmenin butlanına karar verilmesi ile Türk vatandaşlığını kendiliğinden kaybedecektir.⁸

Eski 5. maddenin en fazla eleştirdiğimiz yanı yabancı kadına tanınan bu vatandaşlık hakkının yabancı erkeğe tanınmamasının cinsiyet ayırımına neden olmasının yanı sıra, vatandaşlık hakkının Türk idaresinin hiçbir makamının incelemesinden ve onayından geçmeden sırf yabancı kadının talebine bağlı olarak kazanılmasıydı. Şüphesiz ki eski 5. maddede Türk vatandaşı erkekle evlenen yabancı kadına tanınan bu hakkın, cinsiyet ayrımı bir tarafa bırakılacak olursa, gerçek bir aile birliği kurmak amacıyla yapılan evlilikler bakımından fazla eleştirilecek bir yanının olmadığı savunulabilir. Ancak, sırf Türk vatandaşlığının kazanılması amacıyla yapılan muvazaalı evlilikler yoluyla yabancı kadına vatandaşlık hakkının hiçbir makamın inceleme ve onayından geçmeden verilmesi, özellikle dağılan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinden geriye kalan devletler de göz önüne alındığında, son on yılda Türkiye'nin komşularıyla arasında oluşan uçurum nedeniyle bu ülkelerden Türkiye'ye akın eden kadınların sayısında büyük bir artışa neden olmuştur. Türkiye'de yasal yoldan çalışmak niyetinde olsalar bile çalışma izni almanın zorluğu ve bir de illegal yoldan çalışmanın getirdiği kolay para bu kadınları, ihtiyaç sahibi Türk erkeklerini bularak onlarla evlenme kolaylığına itmektedir. Bu kadınların üç beş kuruş para vererek bulduğu Türk vatandaşı erkeklerle evlenmesi artık neredeyse büyük şehirlerde bir sektör haline gelmiştir.

Yabancı kadınların Türk erkekleriyle gerçek bir aile birliği kurmadan sadece Türk vatandaşlığını kazanma amacıyla yaptıkları bu 'muvazaalı evlilikler', fiilen yapılsa da Türk hukukunda hukuken yapılması mümkün olmayan evliliklerdir. Zira, evliliğin kurulmasında tipik bir

⁸ NOMER, 68.

kötüniyet örneği olan muvazaalı evlilik kavramı, daha önce de söylediğimiz üzere Türk hukukunda düzenlenmemiştir. Nitekim Yargıtay 2. Hukuk Dairesi de verdiği 11.4.1974 tarihli bir kararında 'Amaç ne olursa olsun Türkiye'de evlenme sözleşmesinin muvazaa sebebiyle iptali söz konusu olamaz' demektedir.⁹ Ancak, ne Türk Medeni Kanunu'nda ne de Vatandaşlık Kanunu'nda düzenlenmeyen ve Yargıtay'ın da kabul etmediği muvazaalı olarak yapılan evliliklerin her geçen gün arttığı da bir gerçektir.

Bu hususta en önemli nokta ise hukuken düzenlenmediği için var olmayan ancak fiilen yapılan ve varlığı bir gerçek olan yabancı kadınların vatandaşlık kazanmak için yaptıkları bu 'muvazaalı evliliklerin', nasıl ispat edilip hangi hukukî düzenlemeye göre önleneceğidir. Daha önce de savunduğumuz üzere yabancı kadına T.Vat.K'nun eski 5. maddesi ile tanınan ve fiilen kötüniyetle kullanılan bu hakkın, yabancı kadınlar tarafından kötüniyetle kullanımını önleyecek bir düzenlemenin cinsiyet ayrımını da ortadan kaldıracak şekilde düzenlenmesi zorunlu idi. 1964 tarihli Türk Vatandaşlık Kanunu'nun o tarihlerde erkek egemen bir toplum olan Türk toplumunun ihtiyaçlarına aykırı olmayan eski 5. maddesi, Türkiye'nin gerek sosyal gerek hukukî bakımdan geçirdiği ve ulaştığı aşamalar göz önüne alındığında ve yeni Türk Medenî Kanunu'nu ile kocanın artık evin reisi olarak dahi kabul edilmediği bir hukuk düzeninde toplumun gerisinde kalmıştı ve zarar vermekteydi. Özetle, yabancı kadına, Türk idaresinin hiçbir makamının da tetkikinden ve onayından geçmeden ve kötüniyetli kullanımı ile yabancı kadınları çalışma izni alma zorunluluğundan muaf kılan ve ahlaka aykırı olarak çalışanlarına ise toplumca ve hukuk düzenince hiç istenmeyen bir rahatlık sağlayan T.Vat.K'nun eski 5. madde hükmünün günün ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi zorunluydu.¹⁰

B - Türk Vatandaşlık Kanunu'nun Yeni 5. Maddesi Hükmüne Göre Evlilik Yolu İle Türk Vatandaşlığının Kazanılması

Yabancı kadınlara Türk vatandaşı erkeklerle evlenmek suretiyle, Türk İdaresinin hiçbir makamının tetkikinden ve onayından geçmeden otomatik olarak Türk vatandaşlığı hakkını veren Türk Vatandaş-

⁹ Y.K.D., 1975 / 1-2, 79 vd.

¹⁰ ERDEM, 300 vd.

lık Kanunu'nun eski 5. maddesi 4. Haziran 2003 tarihinde 4866 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. 4866 sayılı Kanun'un 5. maddede getirdiği en önemli değişiklik, bir Türk vatandaşı ile evlilik yapmanın prensip olarak yabancıya Türk vatandaşlık hakkı vermeyeceğidir. Aynı zamanda yeni 5. madde, tarafımızca da eleştirilen eski hükümdeki cinsiyet ayrımını da ortadan kaldırmıştır.

Yeni 5. maddeye göre, 'Bir Türk vatandaşı ile evlenme, kendiliğinden Türk vatandaşlığını bahşetmez. Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılar, en az üç yıldan beri evli olmaları fiilen birlikte yaşamaları ve evliliğin devamı kaydıyla, yurt içinde en büyük mülkî idare amirliklerine, yurt dışında ise Türk konsolosluklarına yazılı olarak başvuruda bulunabilirler. Başvuru üzerine İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda, aranan şartları taşıdıkları anlaşılan kişiler, bu durumun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanırlar.

Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı, evlenmekle eski vatandaşlığını kaybediyorsa Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır.

Evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazananlar, evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde, akitte hüsnüniyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler.

Butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza ederler.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca çıkartılacak yönetmelikle belirlenir.'

Yeni 5. madde hükmünde üzerinde durulması gereken ilk değişiklik hiç şüphesiz ki artık bir Türk vatandaşı ile evlenmenin Türk ile evlenen yabancı kişiye kendiliğinden Türk vatandaşlığını vermemesidir. Ancak bu değişiklikte dikkat çeken bir diğer önemli nokta da, evlenme yolu ile Türk vatandaşlığı kazanma hakkını Türk vatandaşı ile evlenen yabancıya vermezken kadın erkek ayrımı yapılmamasıdır. Demek ki artık ne kadın ne de erkek, hiçbir yabancı, sırf bir Türk vatandaşı ile evlendi diye kendiliğinden otomatik olarak Türk vatandaşlığını kazanamayacaktır.

T.Vat.K'nun 5. maddesinde getirilen bu değişiklik kanaatimizce olumlu bir değişikliklerdir. Zira eski 5. maddenin en fazla eleştirdiğimiz yönü yabancı kadınlara sırf bir Türk vatandaşı erkekle evlendikleri için hiçbir makamın incelemesinden ve onayından geçmeden Türk vatandaşlığı hakkını otomatik olarak vermesiydi ki yeni 5. madde ile bu otomatik hak artık kaldırılmış bulunmaktadır. Bunun yanısıra yeni 5. madde düzenlemesi eski 5. maddenin eleştirilen diğer bir yanı olan kadın erkek arasındaki cinsiyet ayrımını da ortadan kaldırmıştır. Artık ne kadın ne erkek kimse sırf bir Türk vatandaşı ile evlendi diye Türk vatandaşlığını otomatik olarak kazanamayacaktır ki bu düzenleme, olumlu bir değişikliklerdir.

T.Vat.K'nun yeni 5. maddesi, her ne kadar bir Türk vatandaşı ile evlenmenin kendiliğinden yabancıya Türk vatandaşlığını kazandırmayacağını düzenlese de yapılan bu evlilik ile, şartların oluşması halinde yabancı kişiye, Türk vatandaşlığını zaman içinde kazanma imkânını da getirmiştir. 5. maddede yazan şartların varlığı halinde Türk vatandaşı ile evlenen yabancı, Türk vatandaşlığı talebinde bulunabilir. Türk vatandaşlığına geçme talebinde bulunabilmek için gerekli olan ilk şart ise yabancı kişinin Türk vatandaşı ile yaptığı evliliğin üzerinden en az üç yıl geçmiş olması şartıdır. Üç yıl geçmiş olması şartının yanında evlilik birliğinin de fiilen devam etmesi ve tarafların birlikte yaşamaları vatandaşlık başvurusunda bulunmanın diğer şartları olarak 5. maddede düzenlenmiştir. Aslında kolaylıkla anlaşılacağı üzere bütün bu şartların amacı yapılan evliliğin gerçek bir evlilik olup olmadığını ortaya çıkarmaktır.

Türk vatandaşı ile evlenen yabancı, Türk vatandaşlığına geçmek istiyorsa ve eğer evliliği sürüyorsa, eşiyle birlikte oturuyorsa ve de yaptığı evliliğin üzerinden en az üç yıl geçmişse yurt içinde en büyük mülkî idare amirliklerine, yurt dışında ise Türk konsolosluklarına yazılı olarak vatandaşlık başvurusunda bulunabilir.

T.Vat.K'nun yeni 5. maddesiyle getirilen hükmün bir diğer önemli ve üzerinde esas durulması gereken yanı ise kanaatimizce bütün bu şartların varlığı halinde dahi vatandaşlık başvurusunda bulunan yabancıların vatandaşlık hakkını kazanıp kazanamayacağını Türk İdaresinin takdirine bağlı olmasıdır. Bu şartların varlığı vatandaşlığın kazanılacağını garanti değildir sadece vatandaşlık başvurusunda bulunulabilmek için asgari şartlardır. Bilindiği gibi T.Vat.K'nun 5.

maddesinin eski hükmüne göre yabancı kadın, T.Vat.K'nun 42. maddesine uygun bildirimde bulunduğu takdirde Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanmakta idi. Yeni 5. madde ise, bir Türk vatandaşı ile evlenmenin kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazandırmadığını hüküm altına aldıktan sonra Türk vatandaşı ile evlenen yabancının şartların varlığı halinde Türk vatandaşlığına geçme talebinde bulunabileceğini söylemektedir. Zira, ancak bu başvurudan sonra İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda aranan şartları taşıdıkları anlaşılan kişiler, bu durumun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanacaklardır. Demek ki İçişleri Bakanlığınca yapılacak olan incelemede aranan şartları taşımadıkları anlaşılırsa vatandaşlık başvuruları geri çevrilecektir. Her ne kadar 5. maddede düzenlenen bu şartlar, varlığı ya da yokluğunun tespiti kolay görünen şartlar olsa da, konulma amacı düşünülecek olur ise gerçekliğinin hukuken tespiti zor olan ve en önemlisi sonuç itibariyle İdarenin takdir hakkının bulunduğu şartlardır. Ayrıca, her ne kadar yeni 5. madde de eskisi gibi, 'kanun yolu ile kazanma' başlığı altında düzenlenmiş olsa da, Kanun'un aradığı bir takım şartlar ve bu şartların varlığının İçişleri Bakanlığınca araştırılarak gerçek olup olmadıklarının tespitinin gerekliliği düşünülecek olur ise 5. madde hükmü uyarınca evlenme ile Türk vatandaşlığının kazanılmasında İdarenin takdir hakkının bulunduğu açıktır.

Yeni 5. madde 2. fıkrasında eski düzenlemesinde de var olan bir hakkı aynen hüküm altına almıştır ki bu hak, bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancının, evlenmekle eski vatandaşlığını kaybetmesi halinde Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanmasıdır. Madde 5/2 ile tanınan bu hak, bizatihi bir Türk vatandaşı ile evlendi diye sahip olduğu devlet vatandaşlığını kaybeden yabancının vatansız kalmaması için getirilen bir düzenlemedir. Hiç şüphesiz ki bu düzenleme vatandaşlık hukukunun 'herkesin vatandaşlığa sahip olması gerekir' şeklindeki en temel prensibine de uygundur. Ayrıca Türk kanun koyucusu, bir Türk vatandaşı ile evlendiği için kendi devletinin hukukunca cezalandırılarak vatansız bırakılan yabancıyı, korumak da istemiştir.

Ancak, T.Vat.K.'nun 5. maddesi yeni hükmünde, eski düzenlemesinden farklı olarak Türk vatandaşı ile evlendiği esnada vatansız durumda olan kişinin Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanacağına ilişkin hükmü kaldırmıştır. Bilindiği üzere eski 5. madde hükmüne göre Türk vatandaşı ile evlendiği esnada vatansız durumda olan yabancı

kadın, evlendiği andan itibaren herhangi bir talepte bulunmaksızın kendiliğinden Türk vatandaşı olmaktadır ki kanaatimizce, Türk devletinin, vatansız olan yabancıya sırf bir Türk'le evlendi diye hiç bir tetkik ve onaydan geçmeyen 'otomatik' vatandaşlık hakkı tanımak gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır.¹¹ T.Vat.K'nun 5. maddesinin yeni düzenlemesinde bu hakkın bir Türk'le evlenen vatansız yabancıya tanınmaması hukuken yerinde bir düzenlemedir.

T.Vat.K'nun yeni 5. maddesinin 3. ve 4. fıkraları ise eski 5. madde ile aynı olarak düzenlenmiştir. Madde 5/3 hükmü uyarınca evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazananlar, evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde akitte hüsnüniyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler. Görüldüğü üzere eski 5. maddede yabancı kadının evlenirken iyiniyetli olması halinde yaptığı evlilik butlanla mâlul olsa bile kazandığı Türk vatandaşlığını koruyacağına ilişkin hüküm, yeni 5. madde hükmü uyarınca bir Türk vatandaşı ile iyiniyetle evlenen bütün yabancılar için aynen korunmuştur. Aynı şekilde yeni madde 5/4 de, eski 5. maddenin aynı hükmüne sahip olarak düzenlenmiştir. Yeni madde 5/4'e göre de, butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza edeceklerdir.

C - Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 5. Maddesinin Yeni Hükümünün Yarattığı Sorunlar

Yeni 5. maddenin T.Vat.K'nun bütünlüğü ve maddenin getirilme amacı göz önüne alındığında yarattığı sorunları belirtmeden önce, yol açtığı ciddi sorunlar nedeniyle devamlı eleştirdiğimiz ve kaldırılmasını önerdiğimiz, Türk vatandaşı erkekle evlenen yabancı kadına, Türk idaresinin hiçbir makamının tetkik ve onayından geçmeksizin, 'otomatik' vatandaşlık hakkı olarak nitelendirdiğimiz Türk vatandaşlık hakkını veren T.Vat.K'nun eski 5. maddesindeki düzenlemenin kaldırılmasını hukukî ve sosyal bakımdan olumlu bir düzenleme olarak kabul ettiğimizi tekrarlamakta fayda bulunmaktadır. T.Vat.K'nun yeni 5. maddesine göre bir Türk vatandaşı ile evlenmek yabancı kişiye kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazandırmamaktadır ki bu düzenleme, eski 5. maddenin eleştirdiğimiz diğer bir yönü olan yabancı ka-

¹¹ ERDEM, 305.

dın lehine yarattığı cinsiyet ayrımını ortadan kaldırması bakımından da olumlu bir düzenlemedir.

Yeni 5. maddeye göre artık hiçbir yabancı sırf bir Türk vatandaşı ile evlendiği için kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanamayacaktır. Türk vatandaşı ile evlenen yabancı, Türk vatandaşlığına geçmek istiyor ise ancak evliliğinin üzerinden en az üç yıl geçmiş olması, eşiyle fiilen birlikte yaşamaları ve evliliğin devam etmesi halinde Türk vatandaşlığı başvurusunda bulunabilecektir. Demek ki belirli şartların varlığı halinde Türk vatandaşlığı başvurusunda bulunulabilir ve ancak İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme sonucunda bu şartları taşıdığı anlaşılan kişilerin başvuruları kabul edilecektir. Yurt içinde en büyük mülki idare amirliklerine, yurt dışında ise Türk konsolosluklarına yazılı olarak vatandaşlık başvurusunda bulunan Türk vatandaşı ile evli yabancı kişiler aranan şartları taşıdıklarının tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanırlar.

Yeni 5. madde düzenlemesi üzerinde öncelikle durmamız gereken ilk husus maddenin, eski 5. madde gibi 'kanun yolu ile kazanma' başlığı altında düzenlenmiş olmasıdır. Hatırlanacağı üzere eski 5. madde de, 'kanun yolu ile kazanma' başlığı altında düzenlendiği için eleştirilmekteydi. Zira, 'kanun yolu ile kazanma' başlığı altında toplanan doğum, hal değişikliği, evlat edinme ve doğum yeri ile kazanma hallerinde Türk vatandaşlığının kazanılması için kişilerin iradelerine ya da her hangi bir idari makamın kararına ihtiyaç bulunmadığı halde eski 5. maddeye göre yabancı kadının 'otomatik' olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için 42. maddedeki şekil şartlarına uygun olarak bildirimde bulunması gerekmekteydi. Her ne kadar eski 5. madde, irade beyanının zorunluluğu bakımından 'kanun yolu ile kazanma' başlığına uymasa da en azından irade beyanında bulunulduktan sonra hiçbir makamın tetkik ve onayına gerek olmaksızın vatandaşlık hakkının yabancı kadına tanınması bakımından bu başlık altında düzenlenmeye uygundu.

Yeni 5. maddenin 'kanun yolu ile kazanma' başlığı altında düzenlenmesi ise her iki bakımdan da bu başlık altında düzenlenmeye uygun değildir. Zira yeni 5. maddeye göre hem Türk vatandaşı ile evlenen yabancıların vatandaşlık başvurusunda bulunması şarttır. Hem de vatandaşlığa alınması için maddede düzenlenen şartları taşıdığı için İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme sonucunda tespit edilmesi yani

Türk İdaresinin vatandaşlığa alınma kararı vermesi gerekmektedir. Dolayısıyla yeni 5. madde hükmü uyarınca evlilik yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılması, hukukî niteliği bakımından 'kanun yolu ile kazanma' başlığı altında düzenlenen diğer kazanılma hallerinden farklıdır.

Yeni 5. madde üzerinde titizlikle durulması gereken esas nokta ise, bu madde hükmü uyarınca evlilik yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin düzenlemenin Türk Vatandaşlık Kanunu'ndaki vatandaşlığın kazanılma sistemi ile kanaatimizce uyuşmaması ya da başka bir deyişle maddenin düzenleniş amacı ile ortaya çıkan sonucun birbiri ile örtüşmemesidir.

Hiç şüphe yok ki eski 5. madde hükmünün değiştirilmesinin tek amacı, yabancı kadına hiçbir makamın tetkik ve onayından geçmeden verilen Türk vatandaşlığı hakkının kötüniyetle kullanılmasının engellenmesidir. Yapılan muvazaalı evlilikler yolu ile kolaylıkla Türk vatandaşlığına geçen ve ne iş yaptıkları dahi belli olmayan yabancı kadın sayısındaki artış ve bunun yarattığı sorunlar karşısında kanun koyucu bu hakkı yeni 5. madde ile ortadan kaldırmıştır. Türk idaresinin iradesi olmaksızın vatandaşlığın kazanılma hakkını, yeni düzenleme ile kaldırmıştır. Ancak yeni düzenleme de, bütün yabancılar için belirli şartların varlığı ve bu şartların varlığının İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda gerçek olduğunun tespiti halinde, bu tespit kararından itibaren Türk vatandaşlığını kazanabilecekleri hükmünü getirmiştir. Getirilen her üç şartın da konulma amacı yapılan evliliğin gerçek bir evlilik olup olmadığının tespit edilmesidir. Yapılan evlilik gerçek bir evlilik mi yoksa muvazaalı bir evlilik midir?

Hiç şüphe yok ki evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin bir kanun hükmünde bu tip şartlar getirilebilir. Her ne kadar getirilen ve tetkike tâbi tutulan bir takım şartlar ile bir evliliğin gerçek bir evlilik olup olmadığının tespitinin hukukî bakımdan sağlıklı olmadığına ilişkin kanaatimizde¹² ısrar etsek de evlilik yolu ile vatandaşlık vermek isteyen bir kanun maddesinin düzenlemesinde bu tip şartlar bulunması doğaldır. Ancak Türk Vatandaşlık Kanunu'nun vatandaşlığın istisnaî yoldan yetkili makam kararı ile kaza-

12 ERDEM, 302.

nılmasına ilişkin 7. maddesindeki düzenlemesi düşünüldüğünde getirilen yeni 5. madde hükmünün Türk Vatandaşlık Kanunu'nun sistemine uymadığı açıktır.

İstisnaî yoldan Türk vatandaşlığını kazanma hakkı bulunan bir Türk vatandaşı ile evli yabancılar, Türkiye'de beş yıllık ikâmet etme şartı aranmaksızın ve ayrıca Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etme şartı da aranmaksızın Türk vatandaşlığına başvurabilirler. Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanmak için gerekli olan 6. maddede sayılan diğer şartlar ise yukarıda açıkladığımız üzere ayrıntısıyla incelendikten sonra vatandaşlık başvurusu için karar verilir. Ancak bu şartlar bilindiği üzere asgari şartlardır ve her türlü şart yerinde olsa bile Türk İdaresi yabancı kişiyi vatandaşlığa almak zorunda değildir ki zaten bu da, yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasının en önemli özelliğidir. Vatandaşlık başvurusunda bulunan bir Türk vatandaşı ile evli yabancı kişi hakkında Yönetmelik hükümleri uyarınca yukarıda saydığımız bütün incelemeler yapıldıktan sonra vatandaşlık başvurusunu kabul veya red tamamiyle İdarenin takdirindedir.

Türk vatandaşı ile evli olan yabancıya, 7. madde hükmüne göre 5 yıl ikâmet etmek ve Türkiye'de yerleşme şartını da içermeyen böyle bir vatandaşlık hakkı Türk Vatandaşlık Kanunu'nda tanındığına göre artık, 'evlenme ile' başlığını taşıyan ve Türk vatandaşı ile evli olan yabancıya vatandaşlık hakkı tanıyan 5. madde hükmünün, 7. maddedeki hükümden en azından hukukî nitelik bakımından farklı bir düzenleme getirmesi şarttır. Eski 5. madde hükmünün Kanun'da bulunması taşıdığı bütün mahsurlara ve yapılan haklı eleştirilere rağmen en azından hukuk mantığı bakımından anlaşılabilir bir düzenlemeydi. Zira gerek 7. gerek eski 5. madde bakımından aynı durumda bulunan yabancı kadının, Kanun'un eski 5. maddesi ile kendisine tanıdığı otomatik hakkı kaçırmaması ya da kullanmaması durumunda halen bir hakkı daha vardı. Bu hak da, Türk vatandaşı ile evli olan erkeklere de tanınan 7. maddedeki 'istisnaî yoldan' Türk vatandaşlığının kazanılmasıydı. Fakat artık bu hakkın hukukî niteliği eski 5. maddedeki haktan tamamiyle farklıydı.

Ancak yeni 5. madde ile T.Vat.K'nun 7. maddesi karşılaştırıldığında her iki madde bakımından hukukî nitelik olarak bir fark tarafımızca görülmemektedir. Her ne kadar yeni 5. madde hükmünün lafzı, 'duru-

mun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanırlar' dese de, maddenin konuluş amacı düşünüldüğünde ve maddeye göre İçişleri Bakanlığının yaptıracağı tetkikler göz önüne alındığında bu maddeye göre yabancıya tanınan vatandaşlık hakkının da nitelik bakımından 7. maddedeki vatandaşlık hakkı ile aynı olduğu görülmektedir. Yani her iki madde düzenlemesine göre de Türk vatandaşı ile evli olan yabancı, Türk vatandaşlığını ancak yetkili makam kararı ile kazanabilmektedir. Halbuki yukarıda da söylediğimiz üzere yeni 5. maddenin başlığı dahi halen 'kanun yolu ile kazanmadır'.

Özetleyecek olursak, yeni 5. maddenin hükmü ile getirilen vatandaşlık kazanım hakkının hukukî nitelik bakımından 7. maddedeki istisnaî yoldan vatandaşlığın kazanılma hakkından farklı olması şarttır. Madde 5'in lafzına da bakıldığında 7. maddeden farklı olarak 'kazanırlar' demektedir. Ancak maddenin içeriğine bakıldığında bu farklılık, anlaşılammamaktadır. Yani üç şartın varlığı halinde vatandaşlık başvurusunda bulunan Türk vatandaşı ile evli yabancının, Türk vatandaşlığını kanunen kazanacağı, şartlar var ise Türk idaresinin vatandaşlığın kazanılması bakımından takdir hakkının bulunmadığı, yeni 5. madde hükmünün içeriğinden hele bir de maddenin getirilme amacının sadece muvazaalı evlilikleri önlemek olduğu düşünüldüğünde, kanaatimize göre çıkarılamamaktadır. Madde son fıkrasında 'bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulu'nca çıkartılacak yönetmelikle belirlenir' demektedir. Ancak, aradan oldukça uzun bir süre geçmesine rağmen halen Yönetmelik çıkarılmış değildir ki bu maddenin uygulanması bakımından Yönetmeliğin açıklık getirmesi ve maddenin yarattığı bütün bu tereddütleri gidermesi şarttır.

Eğer yeni 5. madde nitelik bakımından 7. maddeden bir farklılık içermiyor ise o takdirde Türk vatandaşı ile evlenen yabancının 'evlilik yolu ile' vatandaşlığın kazanılma hakkını düzenleyen 5. maddenin hükmüne başvurmasına hiç gerek yoktur. Zira, 5. madde yabancıya vatandaşlık başvurusunda bulunmak için 3 yıl evli olmak gibi bir şart getirirken 7. madde ikamet şartı da aramadığına göre yabancı için süre bakımından hiçbir şart getirmemektedir. O takdirde gerçek bir evlilik birliği kuran yabancı bakımından 5. maddeye göre başvuruda bulunmanın hiçbir anlamı yoktur. Muvazaalı evlilik yapmayan bu düzgün kişi, gider ve kendisi bakımından daha kolay şartlar getiren 7.

madde hükmüne göre başvuruda bulunur. Yok eğer yeni 5. madde muvazaalı evliliklerin ortaya çıkması amacıyla getirilen bir hüküm ise ki amacı öyledir, o takdirde de bu madde, ya nitelik bakımından 7. maddeden farklı değildir ve maddede sayılan şartlar var olsa bile yabancı kişi, Türk vatandaşlığına alınmayabilir. Ya da eğer farklı ise, yani, maddede sayılan şartların varlığının tespiti ile yabancı, Türk vatandaşlığını İdarenin takdir hakkı olmadan kanunen kazanacak ise, o takdirde de maddede sayılan şartlar, kesinlikle muvazaalı bir evliliği önlemek bakımından hukuken yeterli ve güvence taşıyan şartlar değildir.

Zira, muvazaalı bir evlilik yaparak 5. madde hükmünü kötüniyetle kullanmak isteyen bir yabancı, vatandaşlık başvurusunda bulunmak için 3 yıl süre ile bekler. Bu süre zarfında bir Türk vatandaşı ile evli görüldüğü için Yabancılar Hukuku mevzuatı uyarınca Türkiye'de oturma iznini kolaylıkla alır. Yapmak niyetinde olduğu illegal işleri yapar ve başvurudan önce de evlendiği kişi ile bir araya gelerek vatandaşlık başvurusunda bulunabilir. Şüphesiz ki bu şartları gerçekleştirmek kötüniyetli bir yabancı için eski 5. madde hükmü ile kıyaslayınca zordur. Ancak Türk vatandaşlığını kazanması istenmeyen bu yabancıları Türkiye'de çalıştıranların verecekleri akıllar da düşünülecek olur ise ayarlanması imkansız da değildir. Dolayısıyla eğer amaç evliliğin muvazaalı olup olmadığının ortaya çıkarılması ise yeni 5. madde ile getirilen bu şartlar, hiçbir surette bu amacı gerçekleştirmeyi hukuken sağlayacak şartlar değildir.

İncelediğimiz bütün bu mahsurlar düşünülecek olur ise kanaatimize göre T.Vat.K.'nun yeni 5. madde hükmünün düzenlemesi, maddenin getirilme amacına ve özellikle T.Vat.K.'nin vatandaşlığa alma sistemine, 'istisnaî yoldan' vatandaşlığa almayı düzenleyen 7. madde hükmü de göz önüne alındığında, hukuken uymayan ve aksayan bir düzenlemedir.

IV - Sonuç

Türk vatandaşı ile evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasını düzenleyen T.Vat.K.'nin yeni 5. maddesi hükmünün düzenlemesi bakımından öncelikle tespit etmemiz gereken ilk husus, yeni düzenleme ile eski 5. madde hükmünün yabancı kadına Türk İdaresinin hiçbir makamın tetkik ve onayına ihtiyaç kalmadan verdiği Türk va-

tandaşlığı hakkının kaldırılmasının hukuken yerinde ve olumlu bir düzenleme olduğudur. Zira 1964 tarihli Türk Vatandaşlık Kanunu'nun kabulünden bu yana Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve hukukî bakımdan geçirdiği aşamalar dikkate alındığında eski 5. madde ile otomatik olarak yabancı kadına tanınan vatandaşlık hakkına ilişkin düzenleme, bugün için artık Türk devletine zarar veren bir hukukî düzenleme haline gelmiştir.

Maddenin yeni düzenlemesine ilişkin bu olumlu tespitten sonra hemen ifade etmek gereken ise yeni 5. madde hükmünün de, konulma amacını sağlama bakımından yetersiz ve Türk Vatandaşlık Kanunu'nun vatandaşlık hakkının kazanımına ilişkin sistemi göz önüne alındığında karışıklık yaratan bir madde düzenlemesi olduğudur.

Zira yeni 5. maddenin hükmü uyarınca evlilik yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasının hukukî nitelik bakımından T.Vat.K.'nin 7. maddesinde düzenlenen istisnaî yoldan vatandaşlığın kazanılmasından ne gibi bir farklılığının olduğu, 5.maddenin metninden anlaşılamamaktadır. Halbuki, Türk vatandaşları ile evli olan yabancılara Türk vatandaşlığını kazanma imkanı sağlayan her iki madde arasında hukukî nitelik bakımından bir ayrımın bulunması, en azından yeni 5. maddenin düzenleniş amacı düşünüldüğünde şarttır. İncelemizde tespit ederek üzerinde durduğumuz tereddütlerin giderilmesi bakımından 5. maddenin son fıkrasında düzenlendiği üzere Yönetmeliğin bir an evvel çıkarılması zorunludur.

Eski 5. maddenin değiştirilmesinin zorunluluğu karşısında, Türk vatandaşı ile evlenmenin kendiliğinden vatandaşlık kazandırmayacağına ilişkin düzenleme olumlu olsa da, T.Vat.K.'nin sistemi bakımından hukuken yapılması gereken düzenleme yeni 5. madde hükmünde olduğu gibi bazı şartların varlığı halinde yabancıya Türk vatandaşlığının tanınması değildir. Zira hiçbir zaman getirilen şartlar ve bu şartların tetkiki ile, yapılan evliliğin muvazaalı olup olmadığının tespiti hukuken sağlıklı olarak sağlanamaz.

Kanaatimizce daha önce de teklif ettiğimiz üzere¹³, Türk vatandaşları ile evli olan yabancılara Türk vatandaşlığını kazanmalarını sağlayan Kanun'un 7. maddesi de yürürlükte olduğuna göre, eski 5. mad-

13 ERDEM, 312.

denin, 'Bir Türkle evlenen yabancı kişinin bu evlilikle eski vatandaşlığını kaybetmesi halinde bu kişi Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır.

Evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde akitte hüsnüniyetli olan kişi, Türk vatandaşlığını muhafaza eder.

Butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar, ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza ederler.' şeklinde değiştirilmesi, T.Vat.K.'nun vatandaşlığa alınma sistemi ile hukuken daha uyumlu ve eski 5. maddenin kaldırılma amacını daha iyi ve garantili olarak sağlayan bir düzenleme olurdu.

1. Introduction

"To succeed in today's markets, a company cannot hope to sit back behind its factory walls making widgets and then export the finished goods to buyers abroad. Either through affiliates or joint venture partners you need to be there, on the ground with local facilities. To gain a foothold in an overseas market, you need to invest". The need for investment has been so obvious in last years in the world trade. Growing size of the international investments on the international trade with that obligation led to think the Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD), which is an important institution for the world trade and has the biggest investor states in the world as members¹, for a Multilateral Agreement on Investment (MAI). The philosophy of the MAI was to create a favorable environment for investment through a set of rules to ensure fair and non-discriminatory treatment of foreign investors, promote access to investment opportunities, protect existing investment and provide a reliable framework for the settlement of investment disputes².

¹ İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, University Of Kent L.L.M. in International Commercial Law

² CANNER S. J., (1998), The Multilateral Agreement on Investment, Cornell International Law Journal, v. 31, p. 658.

³ PICCOTTO S., (1999), Leagues in International Investment Regulation: The Antinomies Of The Draft Multilateral Agreement On Investment, University Of Pennsylvania Journal Of International Economic Law, v. 13, p. 744.

⁴ GRIGER R., (2002), Regulatory Expropriations in International Law, Law